

О. О. Ключко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

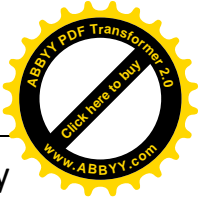
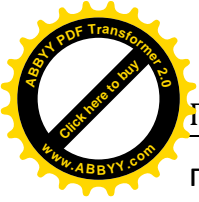
У статті проаналізовано сучасний стан соціального партнерства соціального педагога освітнього закладу з питань профілактики адиктивної поведінки учнів. Акцентовано увагу на важливості такої діяльності в умовах становлення школи як відкритої соціально-педагогічної системи. Виділені актуальні завдання для подальшого розвитку соціального партнерства соціальних педагогів щодо профілактики адиктивної поведінки.

Ключові слова: соціальне партнерство, внутрішньоінтеграційні процеси, зовнішньоінтеграційні процеси, загальноосвітній заклад як відкрита соціально-педагогічна система, соціальні інститути, соціальний педагог, адиктивна поведінка, профілактика, учні.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції життя вимагають від соціального педагога зосередження своїх компетенцій та можливостей на успішному подоланні соціально-педагогічних проблем у шкільному колективі. Виходячи з таких позицій, відмітимо, що соціальні педагоги стають, у сучасному загальноосвітньому закладі, головними суб'єктами здійснення соціально-педагогічного впливу на дітей «групи ризику». Одним із найефективніших механізмів вирішення соціально-педагогічних проблем, у тому разі адиктивної поведінки, є не тільки використання професійних знань, умінь, навичок спеціалістом, а й пошук шляхів налагодження дієвого соціального партнерства. В контексті досліджуваної проблеми, соціальне партнерство розуміється як суб'єкт-суб'єктна (з позицій рівності, демократизму), активна, ефективна взаємодія та співпраця соціальних педагогів із спеціалістами різних професійно орієнтованих структур і відомчої компетентності з питань профілактики адиктивної поведінки учнів.

Аналіз актуальних досліджень. На проблему адиктивної поведінки та її профілактики звернена увага багатьох наукових напрямів: педагогічні аспекти проблеми адиктивної поведінки представлені у працях В. В. Беспалько, С. В. Березіної, А. М. Нагорної, В. М. Оржеховської; ідеї профілактичної роботи (В. А. Рязанцева, К. С. Лисенський та ін.).

Налагодження ефективного соціального партнерства соціального педагога щодо профілактики адиктивної поведінки учнів сприяє

перетворенню школи, як стрижневої ланки інституту освіти, на відкриту соціальну систему. Інтеграція школи визначається як процес, у межах якого вона забезпечує умови для реалізації максимального соціального потенціалу кожного суб'єкта навчально-виховного процесу [1, 70].

В Україні вивченням та науково-методичним супроводом процесу становлення школи як відкритої соціальної системи опікуються А. Й. Капська, М. П. Лукашевич, І. І. Мигович С. Я. Харченко та інші [2, 201].

За визначенням А. Й. Капської, школа, як відкрита соціально-педагогічна система, здатна підтримувати тенденції особистості до розширення та зміцнення її взаємодії зі всіма соціальними інститутами – сім'єю, громадськими та молодіжними організаціями, державними установами. Основна увага соціально-педагогічного впливу в даному випадку переноситься на партнерство з конкретним суб'єктом. При цьому створюються всі можливі умови для особистісного захисту, підтримки та розвитку учня [2, 203].

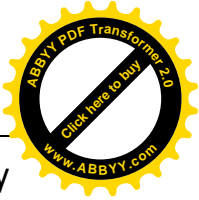
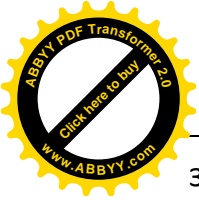
Таке об'єднання зусиль у створенні оптимальних умов для подолання епізодичності в контактах школи з різними структурами передбачає перехід до створення відкритої соціально-педагогічної системи, яка б ефективно сприяла соціалізації дітей.

Основним принципом відкритої соціально-педагогічної системи є об'єднання сил і можливостей у соціальному становленні підростаючого покоління [2, 204].

Особливістю відкритої соціально-педагогічної системи є те, що основна робота щодо виконання певних її завдань, зокрема профілактики адиктивної поведінки, виноситься із традиційного поля діяльності – школи – та переноситься в різні інфраструктури, що на професійному рівні вирішують відповідну проблему.

Мета статті – намітити та проаналізувати основні напрями соціального партнерства соціального педагога щодо профілактики адиктивної поведінки учнів в умовах становлення школи як соціально-педагогічної системи.

Виклад основного матеріалу. Питання своєчасного та постійного інформування молоді щодо негативних наслідків адиктивної поведінки доцільно покласти на соціальних педагогів, які мають постійний і безпосередній контакт з особистістю, а також мають відповідні професійні

знання, уміння і навички. Саме соціальні педагоги виконують в освітньому закладі таку професійну діяльність, реалізують профілактичну функцію соціально-педагогічної роботи. Необхідне розуміння того, що майбутні соціальні педагоги мають стати провідними фахівцями в питаннях профілактичної роботи з дітьми та молоддю адиктивної поведінки.

Наголосимо, що головним спеціалістом у розбудові соціального партнерства освітнього закладу щодо профілактики адиктивної поведінки учнів виступатиме соціальний педагог.

Профілактику адиктивної поведінки, через призму партнерства школи як відкритої соціально-педагогічної системи з іншими соціальними інститутами та із врахуванням провідної ролі соціального педагога, можна розглянути на декількох рівнях:

1) відомчому: в межах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України – партнерство школи характеризується як показник внутрішньоінтеграційних процесів. Загальноосвітні заклади взаємодіють із вищими навчальними закладами, центрами практичної психології та соціальної роботи, установами позашкільної освіти тощо;

2) на рівні міжвідомчих зв'язків – зовнішньоінтеграційні процеси в діяльності державних установ з питань профілактики адиктивної поведінки. Провідним у зазначеному напрямі є партнерство школи з установами Міністерства охорони здоров'я та Міністерства внутрішніх справ України;

3) на рівні співпраці державного та громадського секторів, як показник розвинутого громадянського суспільства, в якому громада виступає суб'єктом соціально-педагогічного впливу, в тому разі засобами діяльності неурядових організацій.

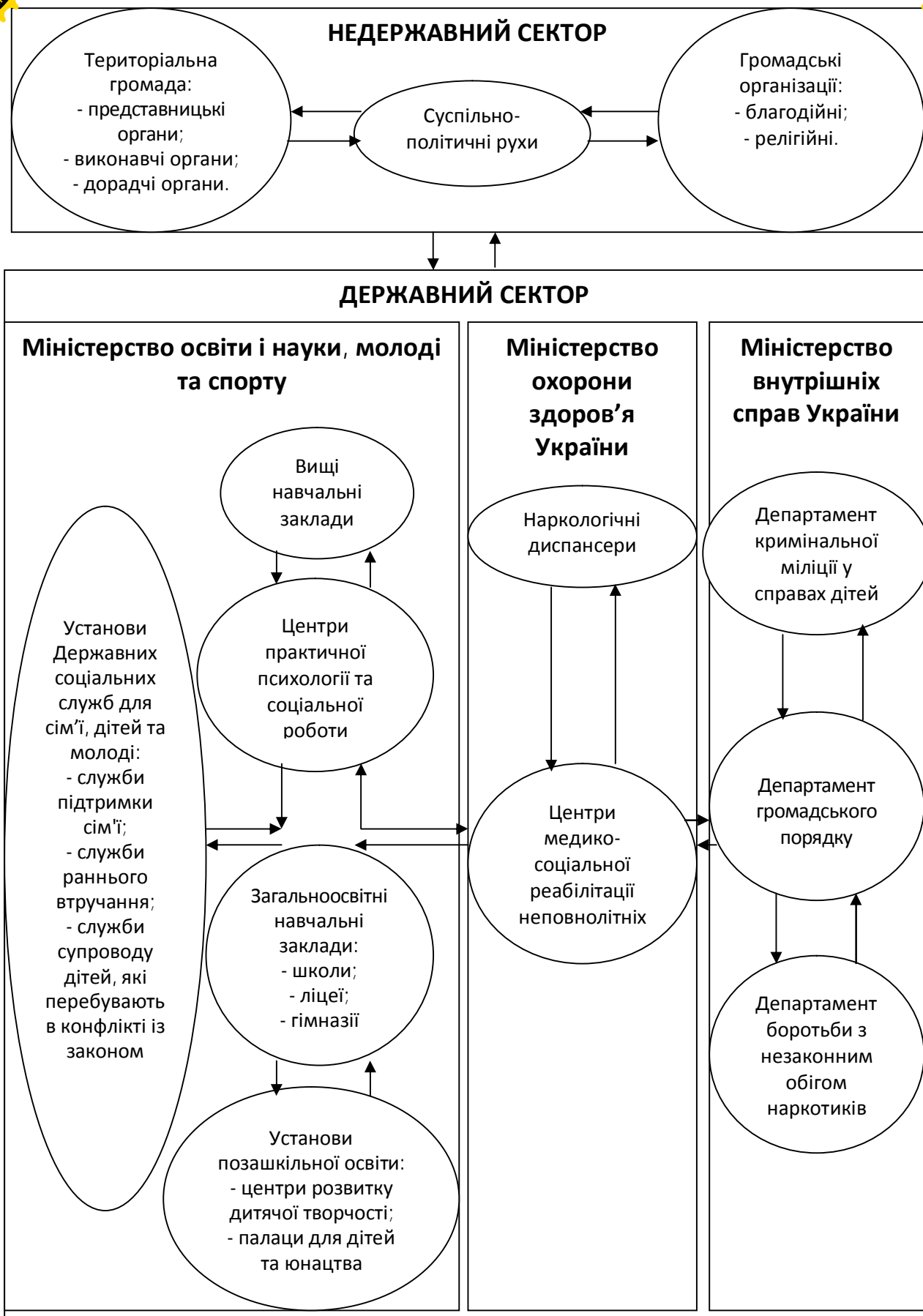
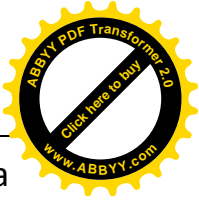

Рис. 1. Соціальне партнерство школи як відкритої соціальної системи щодо профілактики адиктивної поведінки серед учнів

На відомчому рівні, в межах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, соціальне партнерство загальноосвітнього закладу щодо профілактики адиктивної поведінки серед учнів характеризується інтеграційними процесами з іншими відомчими установами.

На сьогоднішній день тісним стало партнерство шкіл із різними вищими навчальними закладами, в більшості випадків саме з педагогічними. Поширеною є практика проведення студентами, на замовлення школи, в межах різних видів практик (педагогічної, волонтерської, ознайомлювальної, виробничої, соціально-педагогічної тощо) заходів щодо попередження вживання тютюну, алкоголю, наркотичних речовин, комп'ютерної адикції серед учнів. Майбутні соціальні педагоги допомагають класним керівникам, шкільним соціальним педагогам, практичним психологам в організації та проведенні заходів, присвячених різним проблемам подолання адиктивності в підлітків.

Перетворення традиційних замкнутих шкіл на відкриті навчальні заклади, котрі співпрацюють з різними інститутами соціального середовища, зумовлює пошуки нових форм соціально-педагогічної діяльності [2, 202–203]. Тому нерідко у школах відбуваються інноваційні заходи, що мають ґрунтовну інформаційну насиченість, вміщують активні та інтерактивні форми роботи зі школярами. В межах такого партнерства організовується:

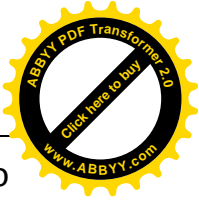
- проведення тренінгових вправ по боротьбі з адиктивною поведінкою;
- робота театральних студій соціально-педагогічного спрямування;
- конкурси соціально-педагогічної реклами тощо.

Зазвичай, керують роботою студентів на місцях – соціальні педагоги освітнього закладу. Однак зазначене партнерство формується, переважно, у школах міст.

Ще одним напрямом внутрішньовідомчого партнерства школи щодо визначеної проблеми є співробітництво соціальних педагогів та практичних психологів освітніх закладів з регіональними центрами практичної психології та соціальної роботи. Ця діяльність організовується з метою:

- інформування спеціалістів про інноваційні форми та методи профілактики адиктивної поведінки учнів;
- організації регіональних семінарів з обміну практичним досвідом;
- проведення тренінг-курсів навчання за методом освіти «рівний – рівному» тощо.

Таке партнерство активно реалізується в більшості областей України.

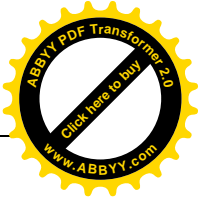
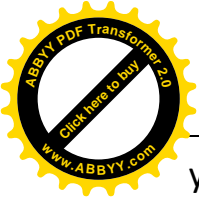
Важливо відзначити, що у межах соціального партнерства соціального педагога з різними соціальними установами щодо попередження вживання наркотичних речовин, тютюнових виробів, алкогольних напоїв підлітками існує низка особливостей. Одночасно із просвітницькими програмами, акціями та іншими заходами, впроваджується система напрямів діяльності, метою яких є надання альтернатив щодо поширення адиктивних проявів у поведінці підростаючого покоління. Тобто вагомою складовою процесу первинної профілактики адиктивної поведінки є розробка та реалізація заходів, в яких діти шкільного віку мали б змогу реалізувати себе як особистості; самоствердитися в прийнятний для суспільства спосіб; організувати змістовне дозвілля; проявити свою активну життєву позицію; допомагати одноліткам будувати самостійне майбутнє тощо.

Відповідно до цього, спеціалісти соціально-педагогічної сфери активно розбудовують партнерство з установами позашкільної освіти щодо забезпечення підростаючого покоління альтернативними формами у сфері організації їхнього змістовного дозвілля. Метою зазначених форм стає спроба упередження або відлучення підлітків від негативного впливу вулиці з її традиціями вживання алкоголю, наркотиків та інших форм прояву адиктивної поведінки.

На сьогоднішній день соціальні педагоги особливу увагу спрямовують на ті установи позашкільної освіти, завдяки коштам яких при школах, мікрорайонах, певних організаціях забезпечується діяльність секцій, гуртків, клубів та інших об'єднань. У більшості випадків у таких осередках працюють педагоги найближчих шкіл. Зазначені дитячі та юнацькі об'єднання не мають на меті профілактику адиктивної поведінки. Для них, переважно, притаманна досить вузька спеціалізація:

- виховання дітей та підлітків в межах організації їх змістовного відпочинку;
- військово-патріотичне виховання;
- розвиток творчих здібностей дітей;
- пропаганда здорового способу життя;
- сприяння національно-культурному розвитку молоді;
- сприяння становленню духовності і християнської моралі підростаючого покоління.

Досить розгалуженим є соціальне партнерство соціальних педагогів загальноосвітніх закладів щодо профілактики адиктивної поведінки серед

учнів з установами Державних соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Досвід свідчить, що соціальні педагоги разом із адміністрацією загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій України у співпраці з центрами соціальних служб для молоді надають перевагу організації масових форм профілактичної роботи. Практично кожний 4-й масовий захід (акція, фестиваль, конкурс), був організований ними за підтримки місцевих центрів соціальних служб для молоді та присвячений питанням профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі. Більшість з цих заходів була запропонована учням середніх і старших класів безпосередньо в навчальних закладах [3, 5].

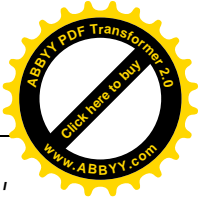
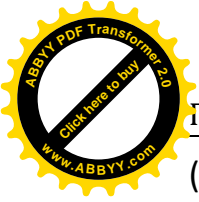
Вивчення досвіду соціального партнерства школи із центрами соціальних служб для молоді, з одного боку, свідчить про її плідність, а з іншого – актуалізує завдання її систематизації.

На рівні міжвідомчих зв'язків у питаннях профілактики адиктивної поведінки соціальні педагоги активно взаємодіють з установами Міністерства охорони здоров'я та Міністерства внутрішніх справ України.

Більш поширеною є співпраця спеціалістів щодо профілактики адиктивної поведінки серед учнів з місцевими наркодиспансерами (Міністерство охорони здоров'я України). Школи на початку кожної чверті (семестру, півріччя, навчального року) розробляють спільно з наркодиспансером плани роботи щодо профілактики наркоманії й алкоголізму серед школярів. Найбільш типовими формами співпраці, що становлять основу роботи в зазначеному напрямі, є просвітницькі бесіди та лекції з учнями про причини початку вживання різних наркотичних речовин і алкоголю та його наслідки.

В той же час, лекційні виступи («Молодь і наркотики», «Профілактика ВІЛ/СНІДу і наркоманії в молоді» тощо) спеціалістів наркодиспансерів, що проводяться для школярів, як свідчить практика, носять епізодичний характер, внаслідок чого недостатньо повно виконують інформативну функцію. Зазвичай, такі заходи відбуваються в масовій формі в кількості 1–2 на навчальний рік на одну міську школу. Сільські ж школи, переважно, залишаються осторонь такого співробітництва.

У межах соціального партнерства з наркодиспансерами з проблеми профілактики хімічних адикцій ще однією формою роботи є утворення спеціальних навчальних центрів. Зазначені навчальні центри при наркологічних закладах покликані озброїти фахівців системи освіти

(дошкільні та загальноосвітні заклади), охорони здоров'я (педіатри, медсестри дитячих поліклінік), працівників правоохоронних органів навичками профілактичної антиалкогольної та антинаркотичної роботи серед дітей та молоді.

Отже, аналізуючи партнерство із наркодиспансерами, можемо зазначити, що ця робота не є досить ефективною. Всі заходи, що реалізуються в її межах належать до інформаційних програм з профілактики різних проявів адиктивної поведінки. Вони не відрізняються новизною, інформаційною наповнюваністю. Тому зазначену співпрацю неможна визначити як вагомий важіль профілактики адиктивної поведінки серед дітей шкільного віку. Головним же завданням наркологічних диспансерів залишається облік дітей, підлітків та молоді, які страждають на алкоголізм, наркоманію і токсикоманію, а також їх лікування, тобто виконання завдань саме вторинної (медико-соціальної) та третинної (медичної) профілактики адитивної поведінки.

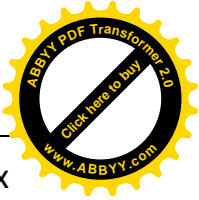
В системі спільної роботи шкільних соціальних педагогів щодо попередження адиктивності серед учнівської молоді чільне місце посідає партнерство із Департаментами кримінальної міліції у справах дітей, громадського порядку, боротьби з незаконним обігом наркотиків Міністерства внутрішніх справ України.

Правове підкріплення такого роду діяльності ми знаходимо в Законі України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» [4], що передбачає комплекс заходів з подолання поширення наркоманії. Зазначений Закон визначає заходи протидії незаконному обігу та протидії незаконному вживанню наркотичних речовин, психотропних речовин і прекурсорів. Однак, у зазначеному документі чітко не визначаються конкретний комплекс заходів і суб'єкти відповідної роботи.

Головним завданням у межах соціальної взаємодії загальноосвітнього закладу з Департаментами залишається налагодження співпраці щодо профілактики правопорушень, наркоманії й алкоголізму серед неповнолітніх.

Основними напрямками об'єднання зусиль соціальних педагогів, членів батьківського комітету, вчителів, представників МВС України (дільничних інспекторів міліції, спеціалістів кримінальної міліції у справах дітей та ін.) з профілактики хімічних адикцій серед учнів є:

- забезпечення стабільної роботи наркопостів у школах;

- здійснення рейдів по наркопритулках і вилучення з них неповнолітніх;
- виявлення фактів асоціальної та аморальної поведінки батьків;
- надання допомоги у влаштуванні дітей та їх батьків на лікування від алкогольної та наркотичної залежності тощо.

У процесі розбудови соціального партнерства щодо профілактики адиктивної поведінки учнів відбувається становлення активної взаємодії соціальних педагогів з установами недержавного сектору (територіальною громадою, суспільно-політичними рухами і громадськими організаціями).

Новим напрямом соціального партнерства загальноосвітніх закладів з питань профілактики адиктивної поведінки дітей та підлітків стала робота з релігійними організаціями. Однак зазначений вид співробітництва не є досить поширеним в Україні з огляду на задекларовану конституційно відокремленість школи від церкви. Тому партнерство певної кількості шкіл Києва, Чернігова та західного регіону країни з релігійними організаціями щодо профілактики адиктивної поведінки учнів реалізується в межах експериментів.

Останні передбачають такі форми роботи:

- факультативи «Християнська етика», «Людина і світ»;
- літні християнські табори;
- лекційно-семінарські профілактичні курси «Алкоголь і наркотики.

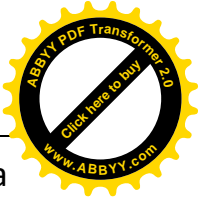
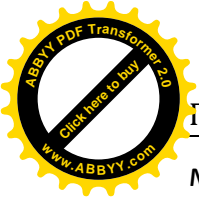
Що говорить про це Біблія?»;

- організація роботи спортивних і спортивно-оздоровчих секцій, секцій для занять бойовими мистецтвами тощо.

Головною метою в профілактиці адиктивної поведінки православна церква ставить сприяння становленню духовності, християнської моралі, а також розвитку сили духу та тіла підростаючого покоління.

Висновки. Отже, можемо констатувати, що мережа соціального партнерства соціальних педагогів загальноосвітніх шкіл з іншими соціальними установами щодо профілактики адиктивної поведінки є досить розгалуженою. Вона не обмежується відомчим підпорядкуванням і навіть здійснюється до міжсекторної взаємодії.

Провідним завданням зовнішньоінтеграційних процесів щодо профілактики проявів адиктивної поведінки адміністрації і соціальних педагогів шкіл постає налагодження активного партнерства на рівні

міжвідомчих зв'язків. Однак деякі напрями такої співробітництва школи (наприклад, із наркотичними диспансерами) не досягають великої ефективності і потребують впровадження інноваційних форм і методів роботи.

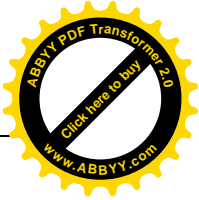
Значним залишається внесок партнерства соціальних педагогів з центрами соціальних служб для молоді в подолання адиктивності серед учнів. У рамках зазначеного напрямку діє багато комплексних соціальних програм щодо попередження різних форм адиктивності, подолання її наслідків серед школярів, що реалізуються школами за допомогою спеціалістів центрів.

Соціальне партнерство спеціалістів соціально-педагогічної діяльності з недержавним сектором перебуває у стані розбудови і не сягнуло рівня інтегральної міжсекторної взаємодії. Про це свідчить наявний, але не широко розповсюджений, досвід спільної роботи школи з установами недержавного сектору щодо профілактики адиктивної поведінки учнів. Повністю відсутня практика партнерства школи з територіальною громадою. Метою такого співробітництва школи з установами недержавного сектору насамперед має стати упередження дітей шкільного віку адиктивної поведінки шляхом надання їм можливості активної позитивної альтернативної діяльності.

Отже, на сучасному етапі щодо організації профілактики адиктивної поведінки у шкільному середовищі відбувається спроба переходу до систематизації роботи – школа починає діяти як відкрита соціальна система, вона наполегливо налагоджує соціальне партнерство з різними соціальними установами на внутрішньовідомчому, міжвідомчому та міжсекторному рівнях.

Зазначені зрушення сприяють:

- розгалуженню змісту пропедевтичної діяльності (натомість застосування одноманітних інформаційних заходів у, переважно, лекційно-монологічних формах декларативно-моралізаторської спрямованості спостерігається залучення усього комплексу профілактичних заходів з акцентом на наданні учням пропозицій альтернативної просоціальної активності);
- впровадженню інноваційних форм роботи (соціальних профілактичних програм, системи тренінгових вправ, театральних студій соціально-педагогічного спрямування, конкурсів соціальної реклами, регіональних семінарів з обміну практичним досвідом, літніх таборів тощо).

У той же час актуальними залишаються завдання:

- підготовки висококваліфікованих кадрів – соціальних педагогів – для практичного здійснення роботи по профілактиці адиктивної поведінки у шкільному середовищі;
- впровадження вибіркового профілактичних програм (для дітей «групи ризику»);
- активізації залучення до соціального партнерства у справі попередження адиктивної поведінки в учнівському середовищі сільських загальноосвітніх закладів;
- розробки механізмів партнерства школи з територіальною громадою щодо захисту учнів від негативних наслідків адиктивної поведінки.

Перспективи подальших досліджень. Планується дослідження особливостей професійної підготовки соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : [навч.-метод. посіб.] / [за заг. ред. І. Д. Звереві, Ж. В. Петрочко]. – К. : Фенікс, 2007. – 526 с.
2. Ковчина І. М. Підготовка соціальних педагогів до соціально-правової роботи : [навч. посіб.] / І. М. Ковчина. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 345 с.
3. Методичний посібник з надання дружніх послуг для молоді : [метод. посіб.] / [І. М. Пінчук, В. А. Сановська]. – К., 2003. – 160 с.
4. Україна. Верховна Рада. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними : Закон від 15.02.1995 р. № 62/95.

РЕЗЮМЕ

А. А. Ключко. Основи соціального партнерства соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу по профілактиці адиктивного поведінки школярів.

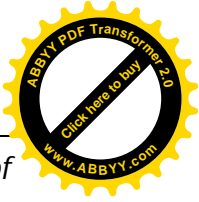
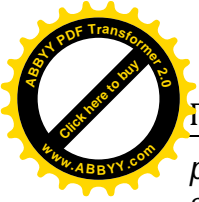
В статті проаналізовано сучасну ситуацію соціального взаємодія соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу по питаннях профілактики адиктивного поведінки школярів. Акцентовано увагу на важливості такої діяльності в умовах становлення школи як відкритої соціально-педагогічної системи. Виділено актуальні завдання для подальшого розвитку соціального партнерства соціальних педагогів по профілактиці адиктивного поведінки.

Ключевые слова: соціальне партнерство, внутрішні інтеграційні процеси, зовнішні інтеграційні процеси, загальноосвітнє навчальне заклад як відкрита соціально-педагогічна система, соціальні інститути, соціальний педагог, адиктивне поведіння, профілактика, школярі.

SUMMARY

O. Klochko. Bases of social partnership of social teacher of school on prophylaxis of addictive behavior of pupils.

In the article the modern situation of social partnership of social teacher of school is analyzed on questions of prophylaxis of addictive behavior of pupils. Attention is accented on importance of such activity in the conditions of becoming of school as of the socially

pedagogical system. Tasks are selected is selected for development of social partnership of social teachers on the prophylaxis of addictive behavior.

Key words: social partnership, internal integration processes, general establishment processes, school as of the socially pedagogical system, social institutes, social teacher, addictive behavior, prophylaxis, pupils.

УДК 371.4

Н. Кубай

заступник директора з виховної роботи
Садівської ЗОШ I–III ступенів
Гоцанського району Рівненської області

МАСОВІ ЗАХОДИ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті з'ясовано роль масових заходів як засобу соціалізації особистості у виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: соціалізація, компетентність, соціальні ролі, соціальні здібності, соціальна ментальність, соціум, масові заходи.

Постановка проблеми. Докорінна зміна державного устрою країни, пов'язані з цим демократизація суспільства, входження у ринкові економічні відносини, наближення до європейських стандартів співжиття громадян, піднесення ролі місцевого самоврядування вимагають суттєвих змін в освітньо-виховній підготовці учнівської молоді.

Процеси глобалізації, швидка зміна технологій роблять виклик усім без винятку державам, посилюють взаємозалежність народів і роль особистості. Складові шкільної освіти мають об'єднуватися метою створення умов для морально-етичного, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного, трудового виховання і розвитку дітей, їх соціально-ціннісних й особистісно-ціннісних ставлень та орієнтацій [17].

Аналіз актуальних досліджень з проблеми формування соціальної компетентності свідчить про те, що концепція компетентності сьогодні є досить актуальною в педагогіці. Однак питання сутності, змісту та структури соціальної компетентності недостатньо розроблені у вітчизняній науці.

У Росії склалась наукова школа міждисциплінарного характеру під керівництвом В. М. Масленнікової. В Україні дану проблему досліджують І. Єрмаков, Л. Лепіхова, І. Сохань (життєва компетентність особистості); О. Михайлов, В. Радул (соціальна зрілість); С. Бахтеева, М. Гончарова-Горяньська, О. Прямікова, Л. Свірська (структура, зміст соціальної компетентності).

В основі цих педагогічних концепцій лежить ідея необхідності формування соціальної компетентності особистості, здатної застосовувати